

C.STERE: O TEMĂ DE PREDILECȚIE ÎN ZIARUL *LUMEA NOUĂ*

C. STERE: A FAVOURITE SUBJECTE IN THE NEWSPAPER *THE NEW WORLD*

LIDIA TROIANOWSKI,
cercetător științific superior, doctor,
Academia de Științe a Moldovei

*The article tackles an understudied period in the creation of C.Stere, a Bessarabian ideologist of "poporanism", in particular the main aesthetic views of the thinker reflected in the Buchares-based *Lumea noua* newspaper.*

În ultimele două decenii despre *fenomenul* Stere s-a scris și vorbit în termenii cei mai contradictorii, termeni care se exclud ca valoare și sens. Victimă a unei epoci de experiențe la limită, explorator infatigabil al problemelor angoasante ale timpului – savantul, luptătorul politic, ideologul, literatul, oratorul, publicistul și mai presus de toate Omul – C. Stere, a fost permanent în căutare de adevăr, s-a străduit prin toate mijloacele să găsească rezolvare pentru așa ecuații sociale ca: mizeria, ignoranța, exploatarea, inegalitatea ș.a.

Spirit răzvrătit și copil legitim al unei istorii răzvrățite, Stere își integrează cu voluptate propriul destin, inteligență, talent, temperament în tumultosul spectacol al căutărilor ideologice îndârjite, al tribulațiilor spirituale și polemicilor incitante de la intersecția secolului XIX-XX. Martor timorat și hiperlucid al unei perioade de sensibile mutații istorice și culturale, Stere, chiar și în cazul când punem în prim plan aderările lui de la un partid la altul, devierea în permanență a concepțiilor, evoluția de la narodnicism la social-democrați, de la liberali la țărâniști, ni-l grefează nu ca pe o personalitate nestatornică, ci mai degrabă ca pe un adevărat patriot care, prin vocația de luptător, a fost în stare să se sacrifice pentru binele altora, rămânând, în același timp responsabil și de erorile pe care le comitea, greșeli ce nu-și aveau, constatăm, geneza într-un simplu capriciu, dar care apăreau pe parcursul complexe activități.

Viața, activitatea, creația, concepțiile sale economice, politice, sociale și culturale îl plasează pe compatriotul nostru C.Stere în rândul celor mai de văză personalități ale poporului nostru, care au știut să spere, să militeze, să lupte pentru o societate nouă. Umanismul, dialectica ideilor progresive pentru epoca sa, pe care, consemnăm, în mare parte a dovedit să le traducă în viață și să le găsească un impunător număr de adepți, ni-l desemnează pe exeget nu numai ca pe o personalitate de o inteligență rară, dar și ca pe un luptător consecvent ce a adus contribuții ponderabile la dezvoltarea progresului și spiritualității naționale.

Deși, multe din concepțiile propagate pe parcursul vieții și-au pierdut actualitatea și valabilitatea, totuși remarcăm, că luate integral ele mai continuă să copleșească cititorul prin luciditatea critică, optimismul, persuasiunea polemicilor, insistența tentativelor de a face tot posibilul pentru a le traduce în viață în felul și sub forma în care dorea autorul.

Pe acest temei, revenind la aserțiunea inițială în care afirmăm interesul vădit vis-à-vis de opera vieții și creației compatriotului nostru, remarcăm cu regret, încă segmente puțin valorificate, or explorarea lor, credem, va completa pluridimensional imaginea tribulațiilor celui, care a evitat cu rigiditate a se afunda în creația acceptărilor amorfe și a tăcerii confortabile.

În sens univoc, o lectură orientată a studiilor biografice, cât și a lucrărilor mai puțin fundamentale, consacrate lui C.Stere, ne invederează un capitol din activitatea exegetului aproape neglijat, și anume 1895-96, perioadă în care se manifestă în calitate de colaborator la ziarul bucureștean *Lumea nouă*. Ad notanda, că publicistica realizată pe parcursul porțiunii de timp nuanțată, poartă o amprentă determinantă și o tematică bine conturată – estetică, adică vizează o suită de opțiuni estetice care, de altfel, diferă ca tematică aproape totalmente de preocupările sale la aspectul vizat de pînă și după perioada de colaborare la publicația *Lumea nouă*.

Înainte de a trece la dezvoltarea opusurilor prin excelență estetice publicate în ziarul nominalizat, ne simțim obligați să elucidăm câteva momente, care, credem vor facilita o comprehensiune adecvată a interesului sporit al ideologului poporanismului față de problematica în cauză. Prin urmare, o retrospectivă generală asupra creației lui Stere observăm că dacă concepțiile sale sociale și politice

suferă sensibile și importante modificări pe parcursul întregii activități, atunci cele estetice rămân constante. Investigațiile efectuate ne permit să delimităm trei perioade în creația estetică steriană, ca, la rândul lor, devin sinonimice cu activitatea lui în cadrul publicațiilor *Evenimentul literar*, *Lumea nouă* și *Viața românească*. Sistematizarea datelor travaliului estetic al doctinarului poporanismului desemnează că cele trei perioade se deosebesc după arealul problematic abordat, iar anii 1895-96 reprezintă etapa cea mai prodigioasă în creația estetică și totodată cea mai puțin investigată, etapă care corespunde după cum deja a fost subliniat cu activitatea sa în cadrul redacției ziarului *Lumea nouă*. Scriindu-și tratatele și manifestele literare în spiritul epocii, menite să exalteze idealuri realiste spre care aspira de mai mulți ani, Stere, în *Estetica pozitivă*, *Evoluția artelor*, *Oglinda societății*, *Sentimentul estetic*, *Mediocritățile* naufragiază în investigarea unor probleme legate de geneza și dezvoltarea genurilor artistice, determinarea relației dintre emoțiile estetice și sentimente, cât și raportarea lor la psihologie. Imitațiile, traducerile, plagierile, compilările, rolul și locul genului în artă, conceptul de talent și unele aspecte de psihologie proprii procesului creației – sunt subiectele asupra cărora stăruie în deosebi în materialele *Mediocritățile* și *Oglinda societății*. Un adevăr, care nu solicită un spor de demonstrație este că Stere în paginile publicației în cauză nu face nici o aluzie la doctrina poporanistă, chiar mai mult decât atât, în nici una din lucrările cu tematică estetică din interspațiul 1895-96 nu utilizează cel puțin termenul de poporanism.

Fără a deroga de la subiect, decelăm că proliferarea opțiunilor estetice dezvoltate în paginile *Lumii noi* ne deconspiră un areal estetic sensibil extins comparativ cu cel din *Evenimentul literar*. Preocupat în permanență de fundția socială și estetică a unei opere de artă, protagonistul nu-și marchează atitudinile față de un șir de factori și tendințe, care, conform lui, sunt negative și urmăresc numai scopul de a știrbi din valoarea autentică a unei creații artistice, factori pe care Stere îi identifică cu orientarea *artei pure* și au numărul exagerat de mare de opere literare ce în fond reprezintă rezultatul imitațiilor, plagierilor, traducerilor. Arta, consemnează autorul, - este oglinda societății cu voia sau fără voia artistului, iar operele într-adevăr mișcătoare și care veacuri rămân admirația oamenilor nu sunt închipuiri fantastice, ci-s izvorâte din realitate și oglindesc luptele și suferințele epocii artistului.

Simptomatic că în manifestul literar *Oglinda societății*, autorul se referă în special la rolul și scopul artei mai ales al artistului în viața spirituală a societății. În sens univoc, opinăm că lucrarea nominalizată fără rezerve poate fi plasată printre cele mai importante realizări estetice semnate de compatriotul nostru, or sub formă de teze laconice, bine concepute ce atacă un amplu spectru ideatic referitor la artă și creație, aspecte care, din investigările realizate ne dăm bine seama că, stăteau la ordinea de zi și, evident, cereau o rezolvare imediată. Chiar mai mult ca atât, mizând pe forța cuvântului și talentul de orator neîntrecut, Stere înaintează și un apel către oamenii de creație pe care îi îndeamnă să nu-și țină talentul îngropat în pământ, să nu-și cheltuiască vremea născocind lucruri care nu s-au întâmplat și nu se vor întâmpla niciodată, dar să aleagă drame și comedii din frământările de patimi și idei ale societății. În sumă, sesizăm că momentele demne de atenția artistului, scriitorului, Stere le realizează doar în viața și grijile cotidiene, în realitatea înconjurătoare. Este de netăgăduit, că această convingere se conturează și în efervescența de raționamente constructive cu privire la literatură, în care criticul își investește cele mai mari speranțe, concepînd-o ca pe unul din instrumentele principale și fundamentale de influență în opera de iluminare și culturalizare a maselor.

În opus citatum, protagonistul critică aspru tendința artiștilor care ignorează subiectele, temele din viața poporului și se inspiră din creațiile scriitorilor de peste hotare. Proza, poezia națională este expresia sufletului și aspirațiilor, oglinda vieții lui, de aceea influența excesivă a literaturii străine este examinată de estetician ca un fenomen net negativ în cultură. C. Stere atacă fără menajmente, persiflînd pe un ton superior artiștii care apelează la metoda imitației.

Sine dubio, imitația nu reprezintă metoda cea mai reușită, totuși constatăm că ea își are locul și rolul său de valoare în cultura universală, or la imitație au recurs cei mai de vază maeștri ai cuvîntului și lucrul acesta nu le-a minimalizat deloc notorietatea și valența operelor. Subliniem în această ordine de idei că este aproape imposibil ca, Stere, care posedă cunoștințe vaste în diverse domenii și studiasse în original operele celor mai de seamă prozatori, esteți, filosofi să nu cunoască esența imitațiilor, pur și simplu se lasă obsedat de grija față de soarta literaturii naționale, cât și de influența majoră a creației

lui L.N.Tolstoi pe care o împărtășea.

Spirit cuprinzător și sintetizator, capabil să se reelaboreze într-o infinitate de opțiuni și cunoștințe, Stere anchilează intelectual și într-un domeniu identic puțin frecventat – evoluția genurilor artistice. Fundamentalul studiu de sinteză *Evoluția artelor* se distinge printr-o superioritate indulgentă și mai ales severă a pledoariilor cu privire la așa momente ca: geneza genurilor artistice; modificările pe care le suferă pe parcursul dezvoltării anumite arte în funcție de teritoriu, tradiții, rase, rolul factorului uman așa al naturii în istoria artei și culturii, fazele principale în procesul evoluției artelor etc. Constatăm că în procesul de realizare a studiului dat Stere a studiat numeroase documente cu caracter etnografic și antropologic, se familiarizează cu opera celor mai de seamă cercetători de talie mondială care mai mult sau mai puțin au abordat problemele grefate – Morgan, Marx, Taylor, Ribot, Lang. De exemplu, plasându-se pe pozițiile susținute de psihologul Th.Ribot, exegetul diferențiază trei rădăcini ale artelor, care la rândul lor au generat dezvoltarea genurilor artistice contemporane.

În aceeași ordine de idei remarcăm, că autorul atacă metoda tradițională de examinare a istoriei artei, care începe cu cea mai arhaică treaptă proprie evoluției umanității.

În flagrantă opoziție cu orientarea “*artei pure*”, Stere în calitate de adept consecvent al artei cu tendințe, în scopul de a definitiva, schematiza și accentua aspectul negativ al estetismului pur, apelează la lucrarea eminentului psiholog Th.Ribot *Psihologia sentimentelor*, fapt care i-a permis adecvat, complex să dezavueze teoretic orientarea în cauză. Prin urmare, apare studiul *Sentimentul estetic*, axul director al căruia se reduce în linii mari doar la rezumarea lucrării *Psihologia sentimentelor*.

Din numărul de lucrări amplasate în paginile publicației anunțate, subliniem că în mod indubitabil se proliferază reductibilul tratat – *Estetica pozitivă*, opus, în care pe lângă spectaculoasele estimări vis-à-vis de rolul și esența sentimentelor, emoțiilor, autorul frecventează un areal sensibil extins de aspecte: arta în scara sistematizării filosofiei pozitive, funcțiile artei, creația artistică la diverse trepte de dezvoltare umană, relația dintre știință, filosofie, artă, corelația artă – artist - societate etc. Semnificativ faptul, că punctul de pornire în abordarea acestor laturi este opinia despre emoțiile fundamentale-primare – frică, furie, particulare în egală măsură și omului și animalelor. Procesului de dezvoltare umană sau animală, - concluzionează exegetul, - îi este proprie și evoluția emoțiilor, deoarece între particularitățile psihologice și biologice există o unitate indisolubilă.

Delimitînd în tratat emoțiile *normale* și cele estetice, autorul demonstrează că primele au un rol biologic de protecție, pe cînd celor din urmă le revine rolul biologic de evoluție. Pentru om, emoțiile constituie cultura spirituală afectivă, deoarece el este mereu în căutare de trăiri. Astfel, luând în calitate de punct de sprijin opinia că emoțiile sunt “cultura inimii și minții”, Stere emite un șir de recomandări, cerințe față de oamenii de creație. *Secundum guid*, nucleul teoretic al pledoariilor sale se grefează sub formă de teze laconice, bine ajustate : 1. artiștii n-au dreptul să se închidă într-un cerc de frumuseți imaginare; 2.oamenii de creație trebuie să-și înțeleagă adecvat misiunea în calitate de factor al progresului; 3.artiștii în permanență e necesar să fie pătrunși de simțul responsabilității față de cei pentru care creează, cum creează, ce idealuri propagă etc. Suita viziunilor steriene sunt suficient de concludente pentru a ne demonstra implicit că compatriotul nostru, consecvent, prin criterii severe de calitate, ajustate sub formă de program, își exprimă dezacordul alături de arta decadentistă, care exprima pentru el nu mai mult decît o minciună, o închipuire a egoismului sătulului, a triumfătorului vieții în ura lor, în contra celor ce-l acuză prin însuși durerile și suferințele lor.

O radiografiere temeinică a tratatului ne dovedește o dată în plus că Stere rămâne fidel opțiunilor sale despre rolul social al artei cu tendințe deși, totuși, este pe cale de a accepta și faptul că un artist poate fi liber să apeleze/utilizeze orice mijloace și metode de exprimare. În urma celor relatate, conchidem că tratatul *Estetica pozitivă* se impune ca unul dintre cele mai valoroase și fundamentale lucrări estetice ale compatriotului nostru realizat în scopul promovării rolului social al artei cu tendințe sociale și stabilirii veto-ului de nonvalorizare pentru estetismul pur.

Opera lui C. Stere constituie o reprezentare holografică a tribulațiilor spirituale ale neamului de la sfârșitul secolului XIX – anii treizeci ai secolului XX, or o cercetare laborioasă, complexă a *petelor albe* din creația și concepția lui ar crea perspective serioase în înțelegerea adecvată nu numai a marcantei sale personalități, dar și a segmentului ideatic în care a trăit și a activat.

Referințe bibliografice

1. ORNEA Z.. *Viața lui C.Stere*. București 1982. V. 1,2;
2. CĂPREANU. I. *Eseul unei restituiri*. C.Stere. Iași,1989.
3. VERAX. Oglinda societății **În: Lumea nouă**. 1 august 1896.
4. COSTEA Șt.. Estetica pozitivă **În: Lumea nouă**. 17 noiembrie 1896.
5. STERE. C. Petroniu al veacului al XIX-lea **În: Viața românească**. N.4.1906.